

ליקוטי מוהר"ן בפרשה - 118

פרשת 'תולדות' - ה'תשפ"ג / הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

מבוסס על ליקוטי מוהר"ן תורה א' (ח"ב)

מדוע כפל פעמים שאברהם הוליד את יצחק / מה הסיבה שיש לאדם שמזקין שערות לבנות / מדוע היה צריך לשנות את הטבע בשביל הליצינים / עשוי - פסולת הדינים והזוהמא של אדה"ר שהיה ביצחק / רבקה שאלה למה הזוהמא צריכה לבוא בה ולא בשפחה / בזכות העיבור אצל רבקה יש גרים מעשוי / יעקב הוא בחינת אדם הראשון קודם החטא / "ישב אהלים" - כמה, ובאיזה אוהלים ישב יעקב / 'גבר נחשירקן' - חמשה פירושים / עשוי צד את החיות בעזרת שדים וכשפים / עשוי הוא נחש הקדמוני / הנחש גבב מאדם הראשון את הברכות, ויעקב מחזירם / יעקב הוצרך לקבל את הברכות חזרה דוקא בדרך של עורמה / את בלעם הרגו בחורב שלו בדוקא / המחריבים ח"ו של ישראל באים מישראל / ירידה צורך עליה / אע"פ שלא נחש בעיקב מ"מ יכל לפגוע בירק יעקב / הס"מ פגם בתומכי התורה / למה דוקא שמואל מתקן את הפגם הנ"ל / לא תוכל לתקן את מי שאתה זקוק לו / יעקב אדם דמרכבה / למה המלאכים רצו להזיק ליעקב / עתידין ישראל למשול על המלאכים / הקושי לעמוד בממשלה על המלאכים / ביאור עצת הקב"ה למשה לאחוז בכיסא הכבוד / כשראו את יעקב שהוא ישן בעולם העשייה רצו להזיקו / בגלל שלקח יעקב מעשיו את הברכה לכן זכה בברכות / מה הסיבה שהברכה מגיעה דוקא לבכור / ביאור מצות יובם וחליצה על פי הסוד / מהו 'תיקון אלמנה' ומהו 'קטלנית' על פי הסוד / הברכה לקטן עוברת דרך האח הבכור / גם הנחש התוכוב עם האדם על הבכורה / אדם נברא באחרונה - שיהיה מוכן מיד לסעודה / אצל יעקב ורבקה נתקן גם הקול של חוה / רבקה תיקון לחוה / שני גדיי עזים נכגד עץ החיים ועץ הדעת, קרבן פסח וחגיגה / אדם היה צריך לאכול מעץ החיים ועץ הדעת יחד בשבת / התיקון של יצחק שאכל פסח וחגיגה / פסח - עץ הדעת, חגיגה - עץ החיים / נדב ואביהוא בחינת שני שעירים לה'

מדוע כפל פעמים שאברהם הוליד את יצחק

א. פרשת תולדות עוסקת ביצחק ורבקה ותולדותיהם יעקב ועשוי, והתורה מספרת באריכות איך נטל יעקב את הברכות מעשוי, ואומר הזוהר הקדוש (בראשית ח"א סוף דף לה): שיעקב בדוקא לוקח את הברכות מעשוי בעורמה. ונעסוק בשיעור בענין זה בעז"ה. אך קודם נבאר מה שרבינו מסביר בליקוטי מוהר"ן תורה ע"ד (ח"א) על הפסוק (בראשית כה, יט) 'וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יַצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק' - פירש"י: ע"י שכתב, 'יצחק בן אברהם', הווקח לומר 'אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק', לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתנה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה? צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק".

מה הסיבה שיש לאדם שמזקין שערות לבנות

ב. והשאלה הנשאלת: וכי בשביל שטות של הליצינים משנים מעשה בראשית לעשות את יצחק דומה לאברהם, עד שאי אפשר להבדיל ביניהם כמבואר בגמ' בסנהדרין (דף פז). ובפרט שאח"כ מה שקרה שאברהם ויצחק היו הולכים ברחוב, מי שרצה לדבר עם אברהם היה פונה ליצחק וכן להיפך, כי הם היו כשני תאומים זהים לחלוטין ואי אפשר היה להבדיל ביניהם. ואברהם הבין שצריך שיהיה היכר בין האב לבן, וכיון שאברהם הוא 'איש חסד', וחסד זה לבן (וכמו שכתוב בזהר ובראשית ח"א דף כח: 'מִסְטָרָא דְחֶסֶד חָוֵר וְלִבָּן), והוא ביקש מהקב"ה: שיהיה לו שערות לבנות. אמר לו הקב"ה: 'דבר טוב שאלת, ובך אני מתחיל'. וכך התחיל המציאות של שערות הלבנות מאברהם. אצל אברהם התחילו השערות הלבנות בגיל מבוגר, אחרי העקידה כשהיה בגיל 140, גם אנחנו היינו מוכנים לזה, אלא שהיום זה כבר מתחיל הרבה יותר מוקדם. וכמו שרבי שמואל ויטאל (בהקדמה לשער הכוונות) כותב: 'ואחרי רדף לבן... ז"א שכבר יש לי שערות לבנות, וצריך למהר ולמהר ולהוציא את הכתבים של אבא. (שהרי הוא סידר את כל השמונה שערים של אביו רבי חיים ויטאל זיע"א).

מדוע היה צריך לשנות את הטבע בשביל הליצינים

ג. עכ"פ רבינו מסביר מה העומק בזה שהיה צריך לשנות את הטבע בגלל הדיבור של ליצני הדור (כמו ששאלנו מה אכפת לנו מה שאמרו

הליצינים) ורבינו מסביר את עומק הענין ואומר: אברהם כולו 'חסד', ויצחק כולו 'גבורה'. אברהם כל כך נעים להיות אצלו ולדבר איתו, לעומת זאת יצחק היה ממש פחד לדבר איתו. (כמו שכתוב ושם לא, מב: "לולי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַפְתַּח יַצְחָק", וכן מובא בזהר שיעקב ועשוי לא היו לומדים תורה עם יצחק אביהם. והסיבה כי לא הקפדן מלמד, ולכן היו לומדים עם הסבא אברהם). ולכן לא האמינו שאברהם הוליד את יצחק, כי הם לא מתאימים באותם המידות. מה עשה הקב"ה? צר את קלסתר פניו של יצחק כמו של אברהם. והעידו הכל "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק".

עשוי - פסולת הדינים והזוהמא של אדה"ר שהיה ביצחק

ד. אחרי זה כתוב (בראשית כה, כא): 'וַיַּעֲתֵר לוֹ ה' וַתֵּהָרֶה רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וַיִּתְרַצְצוּ הַבְּנִים בְּקֶרְבָּהּ וַתֵּאמֶר אִם בֶּן לְמָה זֶה אֲנֹכִי וְגו', לרבקה היה צער גדול בהריון והלידה של יעקב ועשוי שהם שני הפכים, יעקב הוא צדיק, ועשוי רשע, כמובא במדרש (בראשית רבה סג, ט). ויש להבין, מדוע עשוי כבר רשע משעת ההריון, דהיינו שנוצר כבר רע. וכמו שמובא בגמרא (שבת קמו). שעשוי לקח את פסולת הזוהמא של אדם הראשון שהיה ביצחק.

ויותר מזה, אומר הזוהר הקדוש (תולדות ח"א דף קמה). שהסיבה שיצחק רצה לברך את עשוי, כי יצחק הרגיש שכל מה שעשוי הוא רשע, זה בגללו - בגלל שהוא בן שלו, ומפסולת הדינים שבו נוצר עשוי. וחשב יצחק, כמה סובל עשוי המסכן שהוא כזה רע וכל זה בגלל שהוא לקח את הפסולת של הגבורות שבי.

רבקה שאלה למה הזוהמא צריכה לבוא בה ולא בשפחה

ה. ומאיפה בא ליצחק הפסולת הזו? הביאור בזה: אברהם, יצחק, ויעקב הם התיקון של חטא אדם הראשון. כתוב בזהר (בראשית ח"א לו): שהנחש הטיל זוהמה באדם ובחוה, וכדי לנקות את הזוהמה הזאת היו צריכים את אברהם יצחק ויעקב. אברהם הוציא את הזוהמה בשפחה הגר שנוולד ממנה ישמעאל, ויצחק הוציא את הזוהמה בעשוי. וזהו שכתוב: 'וַתֵּאמֶר אִם בֶּן לְמָה זֶה אֲנֹכִי' - אמרה רבקה למה אני צריכה לסבול שיצא ממני רשע, הרי כמו שאברהם הוציא את הפסולת בשפחה, גם יצחק ישא שפחה ויצא בה הפסולת, ואז היא לא תצטרך לסבול את צער העיבור, בגלל שהיתה מעוברת בעשוי, והיה מצערה ברחם. כמו שכתוב (שם כה, כב): 'וַיִּתְרַצְצוּ הַבְּנִים בְּקֶרְבָּהּ'. ויותר מזה כתוב במדרש תנחומא (כי תצא אות ד'), שכשעשוי יצא מהבטן הוא חתך את רחמה, ועשה אותה עקרה שלא תלד י"ב שבטים. אמר עשוי: אדם הראשון היו לו שני ילדים והם רבו וקין הרג את הבל, וגם אנחנו שנים רבים ולא מסתדרים כבר בהריון, ולכן רצה שאימו לא תלד יותר.

בזכות העיבור אצל רבקה יש גרים מעשוי

ו. אבל בזכות זה שרבקה סבלה צער העיבור, ועשוי שהוא בן של רבקה ולא בא משפחה - לכן יש יותר גרים מעשוי מאשר מישמעאל שהוא 'בן השפחה', כי מישמעאל אין כמעט גרים, ועי"ז יש בעשוי כמה נשמות טובות שהם נשמות הגרים.

יעקב הוא בחינת אדם הראשון קודם החטא

ז. עכ"פ יוצא שעשוי מנקה את הגבורה של יצחק. והסיבה למה צריך שגם אברהם ינקה וגם יצחק? כי אברהם מתקן את חלק החסד הפגום שבאדם הראשון, ויצחק מתקן את חלק הגבורה הפגום באדם הראשון, 'אֲבֵל יַעֲקֹב מִסְתּוֹ שְׁלֵמָה' - אין בו כבר זוהמא (שבת קמו). ולכן כתוב בגמרא (ב"ב נח. נח. בבא מציעא פ"ד). 'שופריה

הנחש גנב מאדם הראשון את הברכות, ויעקב מחזירם

יב. ובוזה נביא דבר מאוד עמוק שאומר הזוהר הקדוש (בראשית ח"א דף לה): שהקב"ה רצה לברך את אדם הראשון בכל עשר הברכות שקיבל יעקב (ויתן לה האלהים משל השמים, ומשמני הארץ, ורב דגן, ותישר, ועבדוק עמים, וישתחוו לה לאמים, הנה גביר לאחיקה, וישתחוו לה בני אמה, ארץ ארור, ומכרביך פרוץ). וכיון שחטא ובמקום לקבל עשר ברכות, קיבל עשר קללות על חטא עין הדעת, (כמו שכתוב: "ארצה האדמה בעבדך בעצבון תאכלנה כל ימי חייך וכו'"). ומי שגרם את כל זה היה הנחש הקדמוני. הס"מ שהוא שרו של עשיו רכב על נחש הקדמוני, כמו רוכב על גמל. ומובא בגמרא בסנהדרין (דף נט): שהנחש הקדמוני היה לו דעה והיה מדבר והיו לו ידיים ורגליים, (שהרי הקב"ה קילל את הנחש "על גחנך תלך" – משמע שהיו לו ידיים ורגליים), כי הנחש היה אמור להיות שמש והלשון של הגמ' שם: "חבל על שמש גדול שאבד מן העולם", כי הנחש היה הולך לקצוות הארץ ומביא לו אבנים טובות ומרגליות. ולכן כתוב שהפסדנו שמש גדול, כי על ידו לולי החטא, לא היינו צריכים לטרוח לפרנסה, ולכל אחד היה נחש שליח שהיה יכול לדבר איתו ולשלוח אותו להביא לו כל מה שצריך.

יעקב הוצרך לקבל את הברכות חזרה דוקא בדרך של עורמה

יג. הנחש פיתה קודם את חוה ואחר כך לאדם, כי ידע שחוה היא אישה ויותר קל לפתות אותה מאשר את האדם, וע"י הפיתוי הוא גנב לאדם הראשון את הברכות. מה עושה יעקב? מחזיר חזרה את האבידה לבעליה. אומר השל"ה הקדוש (תורה אור ד') בפרשה, שכשאתה רוצה להוציא משהו, אתה צריך לעבוד בכלים שהוא עובד. וכיון שהנחש בא בעורמה כנגד אדם הראשון, כך כשיעקב היה צריך לקבל את הברכות חזרה, היה צריך לעסוק בעורמה וחכמה דוקא, כמו שעשה הנחש.

את בלעם הרגו בחרב שלו בדוקא

יד. כמו שכתוב (במדבר לא, ח): "וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בַחֶרֶב וְאוֹמֵר הַזוֹהַר בְּפִרְשֵׁי בִלְעָם קָדְמוֹת אֵת בִּלְעָם בַּחֶרֶב שְׁלוֹ, וְזוֹ: בְּהָהוּא שְׁעָתָא עָבַד בֵּיהּ (פינחס) כְּמָה זִינֵי מוֹתָא, וְלֹא מִיֵּת, עַד דְּנִטְלָה חֶרֶבָא דְּהָהּ חֲקִיק עֲלוֹי חוּנָא מִהָאֵי סְטָרָא, וְחוּנָא מִהָאֵי סְטָרָא. אָמַר לֵיהּ פְּנָחֶס, בְּדִילֵיהּ קָטוּל לֵיהּ, וּבְדִילֵיהּ יְמוּת. בְּדִין קָטַל לֵיהּ, וְכִיל לֵיהּ. דְּבַח אָרְחוּי דְּהָהּ סְטָרָא, מֵאֵן דְּאָזַל אֲבַתְרָאָה, בְּהָ יְמוּת, וּבְהָ תְפִיק נְשִׁמְתִּיהּ, וּבְהָ תַתְּבַלִּיל, וְהָכֵי מִיֵּת בִּלְעָם, ע"כ. (וגם דוד הורג את גולית בחרב של גולית). פירוש, אי אפשר היה להרוג את בלעם בשום חרב אחרת, כיון שהוא היה קוסם גדול, ושום חרב לא שלטה בו, אבל בחרב המכושפת שלו עצמו – בה יכלו להרוג אותו.

המחריבים ח"ו של ישראל באים מישראל

טו. יש גמרא בסנהדרין (דף לט): "מְנִיָּה וּבֵיהּ אָבָא נָגַל בֵּיהּ נְרָגָא" – מתוך עצי היער הולך עליהם הגרזן. פירוש, העצים צועקים על הגרזן למה אתה משחית אותנו? עונה הגרזן: אם לא תיתנו עץ אחד בתוכי לא אוכל להשחית אף אחד מכם. וזה המשל, כך גם אצל בלעם, מהחרב שלו בעצמו הרגו אותו. וכן עשיו והנחש, בדרך העורמה של הנחש בעצמו, נטל יעקב ממנו את הברכות.

אכן לצד שני זה גם שייך אצלנו, כתוב בפסוק (ישעיה מט, י) "מְהֵרָו בְּנִיֵּךְ מְהֵרָסִיךְ וּמְחַרְבִּיךְ מִמֶּךָ יֵצְאוּ", אף אחד לא יכול על עם ישראל – ומי כן יכול? אנחנו בעצמו – מלחמות היהודים זה הנוק הכי גדול, אם לא היתה שנאת חינוס שגרמה, אף אחד לא יכל

דיעקב אבינו מעיין שופריה דאדם הראשון" – יעקב היה כ"כ יפה תואר בגלל שהיה דיוקן של אדם הראשון, קודם החטא.

"ישב אהלים" - כמה, ובאיזה אהלים ישב יעקב

ח. כתוב בפסוק (בראשית כה, כז): "וַיֵּגְדְלוּ הַנְּעָרִים... וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֵשֵׁב אֲהָלִים" פירש"י: "אהלו של שם ואהלו של עבר". יש עוד פירוש (ע"פ תנחומא שמות א') "ישב אהלים" – של אברהם ויצחק, כי יעקב למד תורה גם אצל אברהם וגם אצל אביו יצחק. אברהם מידתו היא 'חסד', הגמטריה של אהל (בלי ו) – זה 36 ופעמיים 'אהל' – עולה 'חסד' (72=ב) וזה "ישב אהלים" – שני אה"ל שהם חס"ד. יצחק הוא ב'גבורה', ו'גבורה' – עולה 6 פעמים 'אהל' (36), דהיינו 216 כמנין 'גבורה'. ומה הם ששת האהלים האלו? האהלים של שם ועבר, האהלים של אברהם ויצחק, והאהל של יעקב – שלמד תורה בעצמו, והאהל שבו לימד תורה לבניו השבטים. ובששה אהלים יעקב אבינו לומד ומלמד בהם תורה. ב'אהלים' יש רמז לתורה של יעקב, ליחסד לאברהם ו'גבורה' של יצחק.

גבר נחשיבן' - חמשה פיחשים

ט. ונעבור לתחילת הפסוק: "וַיְהִי עֶשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שְׂדֵה", ואונקלוס תרגם: אִישׁ יָדָע צִיד – גְּבַר נַחְשִׁירְבָן ויש כמה פירושים למילה 'נחשירבן': א. המילה נחשירבן זה צייד חיות בפרסית. (אף שהשפה הארמית היא מכורדיסטן, מ"מ יש בה הרבה מאוד מילים מפרסית – כי פרס קרובה לשם) ב. פירוש רבינו תם בתוספות (בבא קמא דף צב): נחשירבן – אדם (נח) ובטל, וצודה בקשתו חיות ועופות. שהרי כבשים ועיזים לא חסר לו בבית אביו, ולמה הוא הולך לצוד חיות בגלל שהוא בטל וזה התענוג שלו. עשיו היה בטל, ויעקב היה יושב ולומד תורה. ג. התוספות (שם) מביא עוד פירוש בשם ערוך, שגורס 'נחשירבן' – לשון 'שקט', כמו שכתוב (שופטים ג, יא): "וַתִּשְׁקַט הָאָרֶץ" תרגומו ושדוכת ארעא, ע"כ. הצייד חייב להיות בשקט ולהמתין שלא ירגישו בו החיות, וכשמגיעה החיה הוא צד אותה.

עשיו צד את החיות בעזרת שדים וכשפים

י. ויש עוד שני פירושים שהם הכי מעניינים: ד. ובמושב זקנים על התורה, כתב: דיש לגרוס גבר נחש ירבן (בשתי תיבות), ופירוש, לפי שהיה עשיו מכשף והיה נושא הכשוף בתוך ירכו לידע לצוד אחר עופות – לכך נחש בירכו. עשיו היה "איש שעיר" – ושעירים אלו שדים, כמו שכתוב (ישעיה יג, כא) "וּשְׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם", ופירש"י: וּשְׁעִירִים – שדים. ולפ"ז נחש ירבן – שהיה מצויר לו נחש על הירך, ועי"ז היה צד החיות בכח השדים והכשפים.

כשיצחק מבקש ממנו ללכת לצוד, הוא אומר לו (בראשית כז, ג): "וְעַתָּה שָׂא נָא כְלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הֲשָׁדֶה וְצוּדָה לִי", כלומר הפעם אל תצוד עם כשפים, כי אני רוצה שהכל יהיה בקדושה וטהרה. ולכן עשיו מסתבך באותו הפעם, ולוקח לו הרבה זמן לצוד ציד, עד שרבקה כבר הספיקה להכין מטעמים, ויעקב כבר מגיש את האוכל ליצחק אביו, ומקבל את הברכות, ורק אחרי זה עשיו בא, כי לקח לו זמן לצוד בלי כשפים.

עשיו הוא נחש הקדמוני

יא. והפירוש שבו נדבר: ה. כתב הציוני 'נחשירבן' – עשיו הוא הנחש הקדמוני, ולכן היה מצויר על הירך שלו נחש. וזו גם הסיבה ששרו של עשיו פוגע בירך של יעקב, כי עשיו הכוח שלו בירך, גבר נחשירבן – נחש מצויר לו על הירך, בחינת נחש הקדמוני.

פוגע? בירך יעקב. שזה ה'תמכין דאורייתא' שהם המחזיקים את התורה, שמה הנחש כן יכול לפגוע ולתת להם יצר הרע בניסיון של הממוקן, שלא ירצו להחזיק את התורה.

למה זוקא שמואל מתקן את הפגם הנ"ל

יט. ומי מתקן את זה? שמואל (ע' זוהר בראשית כא): הוא זה שיש לו את הכוח לתקן גם את התמכין דאורייתא. ואיך הוא מתקן את זה? כתוב (שמואל א' ז, יז) "וַתִּשְׁבְּתוּ הַרְמְתָהּ בִּי שָׁם בֵּיתוֹ", דורשת הגמ' (ברכות יז) "אמר רבי יוחנן: כל מקום שהלך, שם ביתו עמו". פירש"י: "שכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כל כלי תשמישי בית עמו, ואהל חנייתו – שלא להנות מן אחרים, עכ"ל. פי', מכיון ששמואל לא נהנה מאחרים גם לא מהתמכין דאורייתא, לכן הוא יכול לתקן את התמכין דאורייתא.

לא תוכל לתקן את מי שאתה זוקא לו

כ. יוצא, כשאתה רוצה לתקן דבר, אז אתה צריך להיות מעליו, ז"א שאתה לא נוגע בדבר, ולא צריך אותו, אבל אם אתה עצמך צריך את הדבר שאתה בא לתקן, אתה בעצמך לא יכול לתקן אותו. דוגמא לזה: כתוב בגמ' בכתובות (דף קה: וכן ברש"י פרשת יתרו יח, כא – "אנשי חיל" – עשירים), שהדיין צריך להיות עשיר – כדי שלא יצטרך להחניף לבעלי הדין, וכן לא יתפתה לקחת שוחד. אבל אם הוא צריך פרנסה מבעלי הדין, הוא לא יוכל לתקן אותם. וכן כשהרב רוצה להשפיע לתלמידים, אם הוא צריך את התלמידים לקבל פרנסה מהם, הוא לא יכול לומר להם מוסר וכו', כי הוא תלוי בהם, ולכן הוא לא יכול לתקן אותם.

ולכן מי שבא לתקן את התמכין דאורייתא, אם הוא עצמו צריך את התמכין דאורייתא, הוא לא יכול לתקן. ורק כשיש לו עשירות דקדושה, והוא לא צריך כלום מאף אחד, הוא יכול לתקן את כולם. שמואל לא היה צריך אף אחד, לא נהנה מאף אחד, לכן היה לשמואל כח לתקן את הפגם שהיה ב'תמכין דאורייתא'. כלומר, על ידי שמואל נתקנו התמכין דאורייתא, שיוכלו לתת ממוקן בלב שלם, ולהינצל מהפגיעה של שרו של עשוי בהם.

יעקב אדם דמרכבה

כא. כבר הבאנו מהזוהר בראשית הנ"ל, שיעקב אבינו הוא בחינת אדם הראשון, ואילו עשוי הוא בחינת נחש הקדמוני, ולכן יעקב מוציא ממנו את הברכות, ומחזיר את הגזילה. ומיד אחרי שיעקב מקבל את הברכות עשוי רודף אותו, וכמו שכתוב בפרשה הבאה (בראשית כח, יז): "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה... וַיַּחְלֹם וַיְהִי סֵלֶם מַצֵּב אֲרֻצָּה וְרֵאשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמַיְמָה וַיְהִי מְלֹאכֵי אֱלֹהִים עֲלֵימָה וַיִּרְדְּדִים בּוֹ". הגמ' בחולין (דף צא: א) שהם עלו וראו את המרכבה שיש בה ד' פנים, שור אריה נשר ואדם. והנה 'אדם' – הייתי חושב שזה אדם הראשון, אבל היות שאדם הראשון חטא, אז לא רואים את הדמות שלו במרכבה, אלא את הדמות של יעקב אבינו, כי יעקב אבינו בדמות דיוקנו של אדם הראשון קודם החטא.

למה המלאכים רצו להזיק ליעקב

כב. והיות שיעקב אבינו הוא 'אדם' במרכבה, אזי כשעלו מלאכי השרת בסולם הם ראו את הדמות של יעקב באדם שבמרכבה, ויורדים למטה ורואים אותו ישן, וכתוב בגמ' שהם רצו להזיק לו, וה' הציל אותו, כמחו שכתוב (בראשית כח, יא): "וַיְהִי ה' נֹצֵב עָלָיו", פירש"י: 'לשומרו'. ולמה המלאכים רצו להזיק אותו? אלא שכבר

להחריב את בית המקדש השני מבחינת טבעית, כי היו כאלה גיבורים בירושלים, ולטיטוס לא היה שום סיכוי כנגד הגיבורים שהיו אז בירושלים. ואיך הוא ניצח? בגלל שנאת חנם שהיתה והיהודים נלחמו והרגו אחד את השני, ורק ע"י זה הצליח טיטוס להחריב את ירושלים ובית המקדש, כמסופר כל זה בספר יוספון, ושם גם מספר את הכוח והחזק שהיה ליהודים אז, ואיך שבתחילה הם נצחו את צבאו של טיטוס במלחמות הראשונות, והרגו בהם הרבה בכל מיני שיטות, (היו שופכים עליהם מלמעלה שמן רותח והחייילים היו נשרפים, וכן הם חפרו והבעירו אש מתחת גשר העפר, והגשר קרס עם כל החיילים וכו' וכו'). אבל בגלל כל המלחמה שהיתה בין המנהיגים בעצמם, וכל ה'שנאת חנם' שהיה, לכן בסוף טיטוס ניצח. וכך זה ממשיך עד היום, הסבל שסבלנו מהמשכילים, מהמלשינים והמוסרים שהיו יהודים, היה סבל יותר ממה שסבלנו מהגויים. וכן היום הסבל שסובלים מהשמאלנים, יותר קשה מהסבל מהבני דודים, הם אלו שנותנים להם את הכח כנגדנו, וכן לשאר הגויים.

ירידה צורך עליה

טז. וטעם הדבר, שצריך להילחם עם הקליפה בשיטות שלה דוקא. בגלל שהטומאה והקליפה אוחות כ"כ את מה שהיא כבשה, אתה צריך לרדת למקום שלה ולהיות קצת דומה לה, ורק אז אתה יכול. וזו הבחינה של 'ירידה לצורך עליה'. רבינו אומר בליקוטי מוהר"ן (תורה י"ב ח"ב) שכל פעם לפני שאדם יש לו איזה עליה – יש לו בחינה של ירידה לצורך עליה. והירידה הזאת שיש לכל אדם היא קצת מסוכנת. ולמה? כי לפעמים אדם נתקע בירידה, אבל אין מה לעשות, כדי לעלות למדרגה יותר גבוהה, צריך שיהיה ירידה, (וכמו שאדם עולה בסולם, אז הוא דוחף את השלב כלפי מטה כדי לעלות. וכן כמו שקופצים מכופפים את הרגלים ואז קופצים), וזה בחינת 'קליפה שקודמת לפר'. וגם יעקב לפני שהוא עולה בעליה הגדולה לקבל את עשר הברכות, היה לו ירידה שהיה צריך לשנות בדיבורו ולומר (בראשית כג, יט): "אֲנִי עֹשֶׂה בְּכַדְךָ עֲשִׂיתִי בְּאִשְׁרֵךָ דְּבַרְתָּ אֵלַי", וזה דבר לא פשוט כלל ליעקב, כי יעקב אבינו היה איש האמת, כמו שכתוב (מיכה ז, כ) "תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב", ואיך יוציא כעין שקר מהפה. אלא להיות והוא צריך להוציא את הברכות מעשוי – הנחש, אין לו שום ברירה, אלא לרדת למקום של הקליפה, וללכת בדרכים העקומות של הנחש, ורק ככה להוציא ממנו את הברכות. כי יעקב נטל את שלו, הוא השיב את מה שהנחש והס"מ לקחו ממנו.

אע"פ שלא נחש ביעקב מ"מ יכל לפגוע בירך יעקב

יז. על יעקב כתוב (במדבר כג, כג): "כִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל כִּיעַת יַאֲמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל", ומבואר שאין לנחש והכשפים, וכן לבחינת עשוי כח כנגד יעקב. אבל אעפ"כ, כן פגע הס"מ שהוא הנחש הקדמוני, בירך יעקב. אמנם כפי שהסברנו הביאור הוא, כי לכן נקרא עשוי 'גִּבְרַת נַחֲשִׁיךָ' – איש נחש ירך, וכיון שכל התחזקות עשוי בנחש הוא בירך, לכן שרו של עשוי הס"מ יכל לפגוע בירך יעקב, אף שבשאר גופו של יעקב נאמר "כִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב".

הס"מ פגם בתומכי התורה

יח. ומה הכוונה שהנחש פגע בירך? זה בתמכין דאורייתא. יעקב הוא במידת התפארת – בחינת 'תורה', כמובא בברכות (נ"ח ע"א) 'תפארת' – זה מתן תורה. התורה בעצמה זה בתפארת, ובתורה בעצמה הנחש והס"מ לא יכול לגעת. ולכן תלמיד חכם שלומד תורה באמת, הנחש לא יכול לעשות לו שום דבר. ובמה הוא כן

כשראו את יעקב שהוא ישן בעולם העשיה רצו להזיקו

כו. מלאכי השרת כשרואים את יעקב אבינו חקוק בכיסא הכבוד, אין להם בעיה בזה שהוא גבוה מהם, כי הוא בעולם הבריאה שמעליהם, אבל כשהם יורדים למטה ורואים אותו ישן בעולם העשיה, הם רצו להזיקו, כי אם הוא ישן ולא דבוק בכסא הכבוד, ובכל אופן הוא שולט עליהם, הם מאוד מתקנאים בו. ואז הקב"ה ניצב עליו לשומרו. כיוון שהקב"ה מציל אותו ממלאכי השרת, ואומר להם: אפילו שהוא נמצא בעולם הזה, זה אדם ששייך לעולם הבריאה, ושורשו נמצא בגובהי מרומים.

בגלל שלקח יעקב מעשיו את הבכורה לכן זכה בברכות

כו. נעבור לעוד נושא. יעקב אבינו לוקח מעשיו גם את הבכורה וגם את הברכות, שאחד תלוי בשני. עשוי אמר (בראשית כו, לו): "וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְּעָמִים אֶת בְּכֹרְתִי לְקַח וְהִנֵּה עָתָה לְקַח בְּכֹרְתִי", ופירש"י (בשם תנחומא תולדות כג): "למה חרד יצחק, אמר, שמא עוון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתני סדר היחס? התחיל עשו מצעק: "וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְּעָמִים", א"ל אביו: 'מה עשה לך', אמר לו: "אֶת בְּכֹרְתִי לְקַח", אמר (יצחק) בכך הייתי מיצר וחרד, שמא עברתי על שורת הדין לברך הקטן ולא את הגדול, ועכשיו שברכתי לבכור (יעקב) – "גַּם בְּרוּךְ יְהִיֶה" (שם, לג). ולפי זה מובן שהברכות תלויות בבכורה. ויש רמז שהמילה 'ברכה והמילה 'בכרה' – זה אותן אותיות, כי הבכור ראוי לברכה.

מה הסיבה שהברכה מגיעה דוקא לבכור

כת. האר"י ז"ל (לקוטי תורה וירא) מסביר, מה הטעם שהאחים צריכים לכבד את הבכור? שכל מה שהם נולדו בעולם זה מכוחו, מזה שהוא השאיר בבחינת 'ההוא רוחא דשביק בה בעלה בניאה קדמאה', וביאור הדברים: האר"י מסביר בספרו 'עין חיים' (שער ל"ט) את הסוגייה של "ההוא רוחא דשביק בה בעלה בניאה קדמאה". ומובא בגמרא בסנהדרין (דף כב): "אין האישה כורתת ברית, אלא למי שעשאה כלי". הייחוד הראשון בין החתן והכלה זה הייחוד הכי חשוב. ולמה? כי בייחוד הזה האשה נעשית כלי. מה הפירוש נעשית כלי? מסביר האר"י, שבייחוד הזה האשה מקבלת את 'ההוא רוחא' מבעלה, ובאותו רוח הזה נמצאים כל הבנים שתלד האישה הזאת. וכשנולד הבן הבכור, הוא עושה חסד בזה שהוא לא לוקח את כל החיות, והוא משאיר מההוא רוחא לבן שבא אחריו, וכן השני לשלישי וכו'. ולכן האחים חייבים לכבד את הבכור (וכן את האח היותר גדול מהם).

ביאור מצות יבוס וחליצה על פי הסוד

כט. הסוד הזה הוא של ההוא רוחא, הוא סוד גדול, ומסביר כמה דברים נפלאים, למשל 'ענין של תיקון האלמנה'. ונסביר קודם את ענין יבוס: אם אדם נפטר והשאיר אשה בלי בנים, היא צריכה ייבוס כמו שכתוב (דברים כה, ה): "לֹא תִהְיֶה אִשֶּׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יָבֵא עִלְיָהּ וְלִקְחָהּ לֹא לְאִשָּׁה וַיְבַמָּה" – ולמה? כי כל זמן שלא יצא 'ההוא רוחא' באיזה בן, הוא עדיין מקשקש במיעיה של היבמה והיא לא יכולה להינשא לאף אדם, ולכן או שהיא מתייבמת, ואז מתקיים: "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִבְמָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל", כי 'ההוא רוחא' בעצמו נכנס בילד שהיא תלד, שזה בעצמו נשמת הבעל, וכמו שרבינו (ליקו"מ תורה כ"א את ו') מביא את הזוהר (פר' משפטים ח"ב דף ק), שאומר שבן היבמה שנולד (שהוא עצמו האח שנפטר), על ידי היבוס 'אֶתְתָּה אִמָּה' – שְׂאִשְׁתּוֹ

הבאנו את הפסוק (במדבר כג, כג): "כִּי לֹא נָחַשׁ בַּיַּעֲקֹב, וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל בְּעַת יְאֹמֵר לַיַּעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל", ודורש הירושלמי בשבת (פ"ז סוף הל' ט), והובא בדברי רבינו (לקוטי מוהר"ן תניינא א'), וז"ל: 'עֲתִידִין צְדִיקִים, שְׂיִהְיֶה מְחַצְתָּן לַפְּנִים מִמְּלֶאכֵי הַשָּׁרָת, שְׂנַאֲמֵר "בְּעַת יְאֹמֵר לַיַּעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל", שְׂהַמְּלֶאכֵים יִצְטָרְכוּ לְשֹׂאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, בְּשִׁירְצוֹ לִידַע "מַה פָּעַל אֵל".'

עתידין ישראל למשול על המלאכים

כג. פי', כיון שעתידה מחיצתן של ישראל להיות לפנים ממלאכי השרת. וכתוב בגמרא בתענית (דף לא.) על הפסוק (ישעיה כה, ט): "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וַיּוֹשִׁיעֵנוּ", שאנחנו נעמוד בעיגול סביב הקב"ה, ומראים באצבע כביכול על הקב"ה. גם לעתיד לבוא נשמות ישראל שיעמוד לפנים מהמחיצה, לא יהיו שקופים לגמרי, והוא מסתיר כביכול למלאכי השרת את הקב"ה. והיות שאנחנו עומדים במחיצה שלפנים ממלאכי השרת, אין להם אז ההשגה טובה בה' יתברך, ולכן הם יצטרכו לשאול אותנו על השגותינו. ולכן תהיה לנו ממשלה על המלאכים, בזה שהם צריכים לשאול מה עושה הקב"ה.

הקושי לעמוד בממשלה על המלאכים

כד. אבל אומר רבינו הקדוש (שם), שהממשלה הזאת לא פשוט להחזיק בה, היות שהמלאכים מאוד מתקנאים במי שיש לו ממשלה עליהם, וז"ל: צָרִיף לְשֹׂמֵר עֲצָמוֹ מְאֹד וְלָרְאוֹת, שְׂיִהְיֶה לוֹ פֶּחַ לְעַמֵּד בְּמִשְׁלָה זו, שְׂלֹא יִקְנְאוּ בוֹ מְלֶאכֵי הַשָּׁרָת וַיְפִילוּ אוֹתוֹ חֵס וְשָׁלוֹם, כִּי הַמְּלֶאכֵים מְתַקְנָאִים מְאֹד בְּאָדָם כִּזֶּה שֵׁישׁ לוֹ מִמְּשָׁלָה עֲלֵיהֶם, ע"כ.

מובא בגמרא בשבת (דף פח:) כשמשא עלה למרום, שאלו מלאכי השרת את הקב"ה: 'מה לילוד אישה בינינו? אמר הקב"ה: לקבל תורה בא. אמרו לו: 'חמדה גנוזה יש לך שתקע'ד דורות, ואתה רוצה ליתנה לארץ? אמר הקב"ה למשה: השב להם תשובה. אמר משה: 'מתיירא אני שמא ישרפו אותי בהבל שבפיהם'. והשאלה: עד עכשיו הם לא שרפו אותו, למה דוקא עכשיו אם תשיב תשובה ישרפו אותו? אלא שמשא פחד, אם אני אשיב להם תשובה למה אני מקבל את התורה הקדושה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה, ועם התורה הקדושה אני שולט על מלאכי השרת, אז המלאכים יקנאו בי שאני שולט עליהם, ולכן התיירא משה רבינו שמא ישרפו אותו בהבל שבפיהם.

ביאור עצת הקב"ה למשה לאחוז בכיסא הכבוד

כה. אומר הקב"ה למשה: 'אחוז בכיסא כבודי והשב להם תשובה'. מסביר רבינו: מה זה אחוז בכיסא כבודי וכו'? אלא שמלאכי השרת לכאורה הם גבוהים מבני אדם, כי בני אדם שייכים לעולם העשיה, והמלאכים הם שייכים לעולם היצירה – הם ממחצב עולם היצירה, ויצירה יותר גבוה מעשיה, ולכן אם אדם שהוא מעולם העשיה שולט על המלאכים שהם מהיצירה, המלאכים מקנאים, אבל אם אתה משה אחוז בכיסא הכבוד וכתוב בתיקוני זוהר (תיקון ו' דף כג.) שכסא הכבוד הוא בבריאה, כשאוחז משה בכיסא הכבוד שזה בחינת "אם כל חי" – שורש נשמות ישראל שהם בבריאה, אז גם משה נעשה שייך לבריאה. וזה כבר מקובל על מלאכי השרת, שהבריאה יכולה לשלוט על היצירה, וממילא כשאוחז בכיסא הכבוד לא צריך משה להתיירא מהמלאכים, וזו תשובת ה' ית' למשה 'אחוז בכיסא כבודי'.

אדם נברא באחרונה - שיהיה מוכן מיד לסעודה

לג. כתוב בירושלמי (סנהדרין ד, ט) שאדם הראשון נברא ביום שישי, כדי שיהיה נכנס מיד ליום השבת – שיהיה מיד מוכן לסעודה. יעקב הוא גם בחינת 'שבת', כי 'יעקב' עולה שבע פעמים שם הוי"ה (172) ולכן יעקב רמז לשבת קודש. ויעקב עונה לעשיו: נכון, אמנם אתה הראשון, אבל אתה נולדת ראשון בתור משרת לאדם שהוא בחינת 'שבת', כמו שהנחש שנברא לפני כן, בא בתור משרת לאדם הראשון, כך אתה עשיו נולדת ראשון כדי לשרת אותי.

וזהו שאמרנו שיעקב מתגבר על עשיו ועל שרו הס"מ שרוכב על הנחש, יש לרמוז זאת גם במה שהקב"ה אמר לנחש (בראשית ג, טו): "הוא יִשְׁפָּךְ רֹאשׁוֹ וְאִתָּהּ תִּשְׁוֹפְנוּ עִקֵּב" האדם שף את ראש הנחש בעקב, נותן מכה בעקבו על ראש הנחש. מה זה 'עקב'? כתוב (דברים ז, יב): "וְהָיָה עִקֵּב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתֶם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְגו'". פירש"י: "מצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעו" – אם זה עקב לבד, זה מסוכן, ולמה? כי כתוב: "וְאִתָּהּ תִּשְׁוֹפְנוּ עִקֵּב", יש פה סכנה שעם העקב תדוש את המצוות הקלות – הנחש נושך בעקב, אבל אם תקנת את ה'עקב' שלך, שזה בחינת 'עקב' בתוספת י' של ה'חכמה' שממשיך אותה עד העקב, אז אדרבה, יעקב עם ה'עקב' מקיים: "הוא יִשְׁפָּךְ רֹאשׁוֹ", ואז יש כוח ליעקב אבינו להרוג את הנחש הקדמוני ולנצח אותו.

נמצא, שהויכוח בין יעקב לעשיו זה אותו ויכוח בין אדם הראשון לבין הנחש, ובפעם הראשונה הנחש ניצח, ובאה קללה לאדם והוא הפסיד את הברכות. אבל יעקב אבינו שהוא דמות דיוקנו של אדם הראשון, כבר היה מתוקן, כי כל הוזהמה של הנחש יצאה כבר ע"י אברהם ויצחק, ולכן יעקב זוכה לקבל את עשר הברכות שהפסיד אדם הראשון.

אצל יעקב ורבקה נתקו גם הקול של חוה

לד. האר"י ז"ל אומר עוד חידוש, רבקה אומרת ליעקב (בראשית כו, יא): "עֲלֵי קַלְתָּךְ בְּנִי אֶךְ שָׁמַע בְּקוֹלִי וְלָךְ קַח לִי" רבקה משתמשת בלשון: 'שמע בקולי'. וגם הקב"ה אמר לאדם הראשון (שם ג, יז): "כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן הָעֵץ וְגו'". אדם הראשון חטא בגלל שהוא שמע בקול אשתו, אבל רבקה היא גלגול של חוה ותיקנה אותה, וגם היא צריכה לתקן את מה שאדם הראשון שמע בקולה בפעם הראשונה ונכשל, ועכשיו אתה יעקב (שאתה דיוקנו של אדם הראשון) שמע בקולי – וזה יהיה התיקון שלך, כי הפעם העצה שלי טובה לך. וזהו גם מה שאמרה רבקה ליעקב (בראשית כו, יז): "עֲלֵי קַלְתָּךְ בְּנִי", מפרש התרגום: "עלי אתאמר בנבואה דלא ייתן לוֹטְיָא עֲלֵךְ בְּרִי", בפעם הקודמת – כשהיינו בגלגול אדם וחוה, באו עליך קללות בגלל ששמעת בקולי, ועכשיו אני יודעת בנבואה שלא יבואו עליך קללות, הפעם דוקא יבואו הברכות, והתיקון יהיה ע"י שתעשה להיפך – ותשמע בקולי.

רבקה תיקון לחוה

לה. רבקה היא עיקר התיקון לחוה, כי כשם שאברהם ויצחק ויעקב מתקנים את אדם הראשון, כך גם האמהות שרה רבקה רחל ולאה מתקנות את חוה. אמרנו ששרה לא היה בה זוהמה, אלא הזוהמה של יצאה בשפחתה הגר, וא"כ שרה לא כל כך השתתפה בתיקון של זוהמת הנחש שהיתה בחוה. ומי שבאמת זוכה לתקן את חוה, זו דוקא רבקה (יותר מאשר שרה), והתיקון נעשה על ידי שהיא מצטערת בצער של העיבור, כי הצער שלה היה בגלל הזוהמא של עשיו

נְעֻשִׁית לוֹ יָאֵם, וְהָהוּא רֹחַא שִׁישׁ בְּמִיעֵיהּ, יוֹצֵא וְנָהִיחַ הַבֵּן שְׁלֵה. וזו אפשרות אחת שהיא תתייבם ותלד בן או בת. והאפשרות השנייה היא חליצה. והכח של החליצה – זה לחלוץ (מלשון לחלץ) מתוך האישה את 'ההוא רוחא'. וזה הסוד העמוק של מצות יבום והחליצה, כי בזה שהיא חולצת את הנעל מעל רגל היבם, באותה פעולה נחלץ מהאישה ההוא רוחא, שיש בה.

מהו 'תיקון אלמנה' ומהו 'קטלנית' על פי הסוד

ל. אבל גם בכל אלמנה עדיין יש את 'ההוא רוחא', ובפרט אם היא לא גמרה ללדת את כל הילדים, והבעל נפטר צעיר רחמנא ליציל, אבל לא רק, כי גם אם גמרה לילד את כל הילדים, עדיין נשאר אצלה לעולם 'ההוא רוחא' (רק מעט יותר). ולכן עושים 'תיקון האלמנה', ובתיקון הזה מוציאים את 'ההוא רוחא' מאותה האישה, כדי לשחרר אותה שתוכל להתחתן עם בעל אחר, ואם לא – זה סכנה, כי אותו הרוח יכול ח"ו להזיק הבעל השני.

וזה גם ענין אשה שנקראת 'קטלנית', שזו אישה שהיתה נשואה לשני אנשים ושניהם מתו, ולמה כבר אחרי פעמיים חוששים? הרי חזקה זה רק אחר ג' פעמים? והסיבה כי רואים ש'ההוא רוחא' של הבעל הראשון – הוא חזק אצלה, והוא לא מוותר עליה, ולכן כשהיא התחתנה עם בעל שני הוא הרג אותה, ולכן אסור לה יותר להתחתן, כי זה כבר מספיק לנו להבין שבעלה הראשון לא מוכן לוותר. אמנם אצל גרושה אין בעיה כזו, כי זה הכח של הגט, כשהבעל מגרש את אשתו, הוא גם מגרש את ההוא רוחא שלו ממעיה, ולכן אין חשש.

הברכה לקטן עוברת דרך האח הבכור

לא. יוצא לנו מכל זה, שכל מה שיש לאחים את החיות, הוא מכח האח הבכור שהשאיר להם חיות, ולכן חייבים בכבודו, וכן כל אח קטן חייב בכבוד האח היותר גדול ממנו. ובפנימיות הכוונה, שכל הברכה של האחים עוברת דרך האח הגדול, ובפרט דרך הבכור. ולכן גם הבכור נוטל פי שניים, כי העיקר עובר דרכו. ולכן גם יצחק חרד בזה שחשש שבירך את הקטן לפני הגדול ושינה סדר היחס, כי צריך לברך את הבכור וממנו תבוא ברכה לקטן. ולכן ברגע שנודע ליצחק שעשיו מכר את הבכורה, הוא אומר מיד: "גַם בְּרוּךְ יְהוָה" – ונתברך יעקב מדעתו השלימה של יצחק. וכמו שאומר רש"י (בשם המדרש בראשית רבה סו, ב): שלא תאמר, אילולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את הברכות, לכך הסכים וברכו מדעתו – ואמר: "גַם בְּרוּךְ יְהוָה".

גם הנחש התווכח עם האדם על הבכורה

לב. הרב דב קוק (בספרו 'שבת לבני אהרן'), כותב: שהויכוח בין יעקב לעשיו, זה גם הויכוח בין הנחש לבין האדם (הנחש היה מדבר), כשהנחש ראה את כבודו של אדם הראשון, כשהוא קרא להם שמות, ואיך הבהמות והחיות באו להשתחוות לפניו, הנחש התקנא באדם, והתמרמר למה אני צריך שרת את האדם, אולי הפוך שהאדם ישרת אותי, שהרי אני גדול מהאדם, אני נבראתי ביום חמישי, והוא נברא ביום שישי. נמצא, שהויכוח בין הנחש לאדם, זה הויכוח של יעקב ועשיו – מי הבכור, הנחש טוען אני נולדתי ראשון, אני הבכור, ואדם אומר אני הבכור, ולמה? כי לפעמים יש מישהו שבא ראשון רק כדי לשרת, כמו המשרתים שמגיעים לפני החתן והכלה ומסדרים את האולם לפני החתונה, הם לא באים ראשונים בגלל שהם חשובים, אלא בגלל שהם משרתים.

בפסחים שיש חגיגת י"ד ויש חגיגת ט"ו. חגיגת י"ד היא נאכלת עם הפסח, (וגם היא נאכלת כמו זמן אכילת הפסח ולא יותר), ואילו חגיגת ט"ו זה קרבן שמקריבים ביום ט"ו למחרת ליל הסדר. בחגיגת ט"ו כולם חייבים להקריב, אבל מי מקריב את חגיגת י"ד – רק מי שיש לו אוכלים מרובים, והפסח צריך להיות נאכל על השבע, ולא יוכלו לשבוע רק מפסח, אז מביאים גם חגיגה. ליצחק אין אוכלים מרובים, והיה מספיק לו קרבן אחד של פסח והיה שבע ממנו, ובכל זאת יצחק רוצה דוקא לאכול משניהם ביחד, גם מהפסח וגם מהחגיגה, כי היה צריך לתקן את שני העצים עץ הדעת ועץ החיים, ולאכול משניהם ביחד דייקא, כמו שאומר הזוהר שכך היה צריך לעשות אדם הראשון, ובזה היה הכל מתוקן.

פסח - עץ הדעת, חגיגה - עץ החיים

לט. ויוצא כאן חידוש עצום, שקרבן הפסח זה בחינת 'עץ הדעת', ואם יצחק היה אוכל רק מהפסח, זה היתה בחינת אכילת רק 'עץ הדעת טוב ורע', כמו שמצינו שאלהו הנביא אומר (מלכים א' יח, כא): "עד מתי אתם פסחים על שתי הסעפים, אם ה' האלהים לכו אחריו, ואם הפעל לכו אחריו וגו'" – 'פסח' זה מלשון לפסוח – כי יש גם טוב ויש גם רע וצריך לפסוח, אז פסח בלי חגיגה זה עדיין 'עץ הדעת טוב ורע'. ולכן יצחק מביא גם את החגיגה שזה בחינת 'עץ החיים', שלכאורה הוא אינו חייב בקרבן הזה, אבל אם לא היה אוכל מהחגיגה רק מהפסח, לא היה נעשה התיקון על ידו, כי זה היה כאילו אכל רק מעץ הדעת. וע"י שיצחק אכל משני הגדיי עזים – שהם הפסח ומהחגיגה, וחיבר את עץ הדעת עם עץ החיים ביחד, הוא תיקן הכל. ובזכות זה הוא יכול לברך את יעקב, שהוא 'שופריה דאדם הראשון', ואז הברכות חלו עליו לגמרי, כי כבר נתקן חטא אדם הראשון שגרם שהברכות נגולו על ידי הנחש שהוא הס"מ שרו של עשיו.

נדב ואביהוא בחינת שני שעירים לה'

מ. יש לנו שני שעירי יום כיפור – 'אחד לה', ו'אחד לעזאזל', כלומר שעדיין אנו צריכים כל פעם לתת דורון גם לסטרא אחרא, כי עדיין לא השתחררנו לגמרי מעשיו. וכתוב בזוהר (פרשת אחרי ח"ג דף נ"ג) שאחרי חורבן בית המקדש ביום כיפור אנחנו קוראים על שני בני אהרן, וע"י שקוראים על פטירת שני בני אהרן, ובזכותם על פטירתם, ע"י מתכפר לנו בבחינת שני שעירי יום כיפור. והסברנו ששני שעירים של הקרבנות של שני בני אהרן – הם שניהם לה'.

כלומר שהיום יש בעבודת יום כיפור שלנו איזו בחינה שיש בה תיקון אפילו יותר מהבחינה שהיה בזמן בית המקדש, כי אז היה אחד לה' ואחד לעזאזל, והיום שני השעירים שהם נדב ואביהוא שניהם עלו ונתקנו לה'. אמנם זה עדיפות רק בבחינה אחת, אבל לצערנו מצד שני כל הזמן אנחנו צריכים לתת חלק גם לצד של הסטרא אחרא, בגלל חורבן בית המקדש. ולכן בגלות אנחנו מאוד סובלים מעשיו, כי אנחנו לא יכולים לתת לו את הדורון של שעיר המשתלח. ובכל זאת יש פה נקודה טובה ששני השעירים נתקנים, וזאת ההכנה שתהיה לגאולה השלמה בב"א, של בחינת ג. (כב): "וְלִקַּח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם", שיהיה לנו תיקון כמו שהיה אצל יצחק ששני השעירים היו קודש, כי כשאנחנו קוראים ביום כיפור על פטירת נדב ואביהוא הם שניהם קודש.

שבת שלום ומבורך. עריכה: ליאור גבע

שהיא הזוהמא של הנחש, והצער הגדול הזה של רבקה הוא מתקן את לגמרי את חוה. ועתה אחרי שרבקה תקנה את חוה, אז היא יכולה לומר ליעקב "שמע בקלי", כי אני כבר תקנתי את חוה, ואני מתוקנת.

שני גדיי עזים כנגד עץ החיים ועץ הדעת, קרבן פסח וחגיגה

לו. עוד כתוב (בראשית כז, ט): "לֶךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדֵי עִזִּים טְבוּיִם וגו'", ומה התיקון בזה שיעקב יקח שני גדיי עזים? מתוך דברי הזוהר בראשית (דף ל"ה ודף ל"ו) יש להבין ששני גדיי העזים האלו הם כנגד שני העצים – עץ הדעת, ועץ החיים. וזהו הרמז בזה ששני גדיי העזים טובים לך וטובים לבניך (בראשית רבה סה, יד). טובים לך – שתקבל על ידם את עשר הברכות. טובים לבניך – אלו שני שעירים של יום כיפורים. יצחק אוכל שני שעירים, רש"י מביא את הפרקי דר' אליעזר (פרק ל"ב) ששואל: "וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק? (הרי זו כמות עצומה). אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים" – היינו קרבן חגיגה, כי הפסח נאכל על השבע. כלומר, שיעקב ורבקה עשו ליצחק בחינת שני הקרבנות קרבן פסח, וקרבן חגיגה.

ולפי זה ששני גדיי העזים האלה הם בחינת עץ הדעת טוב ורע, ועץ החיים, א"כ הם אחד טוב ואחד רע. אבל בזמן יצחק ורבקה שני השעירים טובים, אחד קרבן פסח ואחד קרבן חגיגה. ובשני השעירים של יום כיפור, אף ששניהם מכפרים על ישראל, מ"מ שעיר אחד לה' ושעיר אחד הולך לס"מ – והוא בחינה עץ הדעת טוב ורע, הטוב שמכפר על ישראל, והרע שעכ"פ הולך לס"מ. יוצא שבשלושת הפעמים הנ"ל, (א) עץ החיים ועץ הדעת. (ב) שני גדיי עזים – פסח וחגיגה. (ג) שני שעירי יוה"כ. הפעם המתוקנת ביותר היתה רק אצל יצחק ורבקה, שאז היו שניהם קרבנות טובים – קרבן פסח וקרבן חגיגה.

אדם היה צריך לאכול מעץ החיים ועץ הדעת יחד בשבת

לז. הזוהר הקדוש (בראשית דף לה): כותב וז"ל: "מִכָּל עֵץ הַגֶּן אָכַל תְּאֵבֶל" (בראשית ב, טז), דְּשָׁרְיָא לִיהּ כְּלָא, דְּלִיבְלִינְהוּ בְּיַחְדָּא, דְּהָא חֲזִינָן אַבְרָהָם אָבֶל, יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְכָל הַנְּבִיאִים אָבְלוּ וְחַי, אָבֶל אֵילָנָא דָא אֵילָנָא דְמוֹתָא אֵיהּ, מָאן דְנָטִיל לִיהּ בְּלַחְדוּי מֵיַת, ע"כ. ומסבירים המפרשים בזוהר דבר חידוש, כל חטא עץ הדעת שאדם חטא, בגלל שהוא אכל את עץ הדעת לבד בלי עץ החיים, אבל אם הוא היה אוכל את עץ הדעת יחד ביחד עם עץ החיים, זה היה מצוין כי אז הוא היה מחבר את שני הפירות. אדם הראשון היה צריך לחכות לשבת ולעשות 'לחם משנה' בפירות. וזהו שמסביר האר"י ז"ל, שהבעיה של אדם הראשון זה שהוא דחק את השעה, ואכל מעץ הדעת כבר ביום שישי, וגם בא על חוה ביום שישי ולא חיכה לליל לשבת, והרי זמן עונתן של תלמידי חכמים מליל שבת לליל שבת, ולא ביום שישי בצהריים. ואם הוא היה ממתין לשבת, ועושה 'לחם משנה' על עץ החיים ועץ הדעת, אז לא היה קורה כלום, וגם הנחש לא היה רואה אותם מזדווגים, ולא היה מתאוה לה. אומר הזוהר אדם הראשון היה צריך בליל שבת קודש לקחת מעץ הדעת ומעץ החיים ולחבר אותם ולאכול 'לחם משנה', כי כאמור הפגם של עץ הדעת שהוא אכל אותו לבד.

התיקון של יצחק שאכל פסח וחגיגה

לח. ויצחק מתקן את הדבר הזה, כי הוא אוכל משני גדיי העזים ביחד. ולכאורה, באמת היה מספיק לו אחד, כי כתוב בגמרא